

Posudek oponenta disertační práce

Jméno uchazeče:	JUDr. Kateřina Štěpánová
Název práce:	Locus standi jednotlivce před Evropským soudem pro lidská práva a Soudním dvorem Evropské unie - komparace a výhledy do budoucna
Obor disertační práce:	Evropské a mezinárodní právo
Jméno oponenta:	doc. JUDr. Monika Forejtová, Ph.D.

I. Výsledky práce

JUDr. Kateřina Štěpánová si v úvodu své práce vytkla celkem tři hlavní výzkumné otázky se stanovením výchozích hypotéz pro tvorbu konceptů ovlivňujících výklad procesních podmínek, jež se v běhu času stávají překážkou účinného uplatnění postavení jednotlivce před ESLP skrze individuální stížnost a před SDEU skrze soudní ochranu v rámci nepřímých žalob a předběžné otázky (zpracováno okrajově ale s ohledem na téma dostatečně).

Jejím cílem bylo především definovat problémy, které omezují přístup jednotlivce k mezinárodní ochraně a dokonce navrhnout relevantní řešení. K vybranému tématu velmi výstižně použila zejména přiléhavý citát Anthony Arnulla, který uvedl, že: *„Evropská společnost představovala komunitu tvořenou elitami s tím, aby byla imlementována elitami.“*, zatímco heslo bruselské konference z roku 2015 o efektivní aplikaci principu subsidiarity výstižně nazvané *„Uskutečňování Úmluvy, naše společná odpovědnost.“*,

vystihuje prvotní, dnes již kvantitativním přepadem narušený cíl individuálních stížností k ESLP.

Koncept práce je faktograficky, normativně, judikatorně a názorově velmi bohatý. Autorka systematicky pracuje s primárními texty (EÚLP včetně protokolů, či SFEU a SEU), vkládá je do analýzy řady věcně aktuálních rozhodnutí ESLP a SDEU (např. Fabris v. Francie na str. 76 a násl., či Matoušek v. ČR na str. 61 a násl. nebo PAN Europe v. Komise na str. 142 a násl., též celá kapitola 3.4. a 3.5. v práci). Dále autorka odkazuje a relevantně analyzuje např. stanoviska generálních advokátů k dané problematice procesualistických parametrů pro uplatnění individuální ochrany (str. 192 – např. stanovisko P.C. Villalóna k věci C-65/13, či M. Bobka k věci C-354/15 atp.) Autorka se dokonce pokouší o predikci judikatorního vývoje obou soudů, a to přiléhavě, kdy správně hodnotí zachování testu Plaumann u SDEU (posílen rozhodnutím SDEU ve věci PAN Europe T-600/15, ze září 2016) pro neprivilegovaného žalobce a současně vyslovuje obavu z „formulářového“ a primárně statistického přístupu ke spravedlnosti u ESLP prostřednictvím posílení nikoli samotného ESLP, ale jeho administrativních oddělení. Její skutečně analytické a logické rozpracování tématu je zároveň velmi čtivé, a její úvodní konstatování o „místy kritickém“ pohledu na tematiku, je mnohonásobně překročeno (v pozitivním smyslu slova) celou řadou trefných kritik obou systémů, ať už proto, že jsou obětí svého vlastního úspěchu (ESLP) či proto, že ochrana lidských práv stále není prioritním tématem (EU).

Řady cílů vymezených ve své práci se tak autorka zhostila velmi dobře a s vysokou mírou přesvědčivosti množstvím svých odborných zjištění (např. str. 70, 88, 105, 192), která jsou obohacena relevantními doporučeními (str. stejně tak jako 190-194, dále zejména v kapitole 5). Výzkumné otázky potvrzené v úvodu byly podkladem pro její mnohdy skutečně velmi kritická, místy až

pesimisticky naléhavá konstatování např. o upevňujícím se riziku dvojkoľejnosti judikatury v rámci tzv. charto-centrismu, nebo mezinárodní kurtoasie sice porušené v rámci posudku SDEU č. 2/2013 jinak vymezené v rámci definice Bosphorus (nově i Avotínš), či nebezpečí narůstajících kompetencí tzv. greffe pro přístup k ESLP.

Výsledek její bezpochyby několikaleté badatelské, studijní a odborné práce tak představuje skutečně vyspělé dílo, které sice nečerpá z omračujícího množství zahraniční odborné literatury (převážně publikace Craig a De Burca, Arnall, Shutter), ale čerpá z živých a aktuálních dokumentů časopiseckého a konferenčního charakteru (kdy se řady konferencí autora i účastní) a svůj výzkum o to více obohacuje vlastními analytickými a v závěru syntetizujícími úvahami.

Výsledek její důsledné činnosti je tak věcně úspěšná práce s nemalou řadou originárních závěrů a nosných úvah *de lege ferenda*, ale i nadčasová disertační práce, která si do budoucna (např. po spíše lehké korekci – např. názvy a obsah kapitol 2.5.3 a 2.5.4) zasluhuje náležitě publikace.

II. Aktuálnost zpracování tématu

Doktorská disertační práce pojednává o velmi aktuálním tématu, jímž je přístup jednotlivce ke dvěma mezinárodním, regionálním soudům a to k Evropskému soudu pro lidská práva ve Štrasburku a k Soudnímu dvoru Evropské unie. *Locus standi* účastníků řízení tvoří hlavní jádro posuzované práce a vzhledem k určité emancipaci jednotlivce na státu skrze jejich individuální stížnosti spolu s narůstajícím vědomím jednotlivců o mezinárodní ochraně jejich lidských práv a s tím související místy až nihilizační nárůst takových stížností, považují výběr tématu za vysoce aktuální a o to neméně vhodný. Jedná se o stále živou,

dynamickou a v různých časových intervalech (především v případě změn Evropské úmluvy o ochraně lidských práv nebo změn primárního práva EU) velmi diskutovanou problematiku, která je sice poměrně ukotvená, přesto však s akcentem na individuální ochranu práv člověka stále neuzavřená. Vzhledem k legislativním změnám (např. změny jednacíh řádů členských zemí RE), a k plánům směřujícím k neustálému zvyšování (či spíše zrychlování) efektivity judikatorní činnosti obou soudů (na úkor jejich legitimacy – velmi výstižně a novátorky pojato např. na str. 95), může docházet k nechtěným vedlejším efektům. Tím může být ve finále paradoxně „dosaženo“ snížení stupně již existující ochrany lidských práv a to hlavně prostřednictvím restriktivních, administrativně formalistických přístupů k jednotlivým podáním státem dotčených jednotlivců. Proto je nezbytně (ne vždy souladně) se tvořící vnitrostátní a zahraniční judikatura strůjcem některých procesně aplikačních a interpretačních problémů, které zároveň odůvodňuje potřebu takové práce, která v daném období problematiku komplexně podchytí. Byť se jedná v posuzované práci hlavně o definování podmínek *locus standi* či stupně zájmu resp. individuálního postavení stěžovatele či žalobce, s ohledem na hledání ideálního modelu mezinárodní ochrany lidských práv, která nebude na jedné straně znamenat odmítání spravedlnosti skrze restriktivní administraci a na druhé straně nepovede ke kolapsu mezinárodního soudnictví v této oblasti, posuzujeme dílo ve svém souhrnu velmi široké a nadmíru aktuální.

III. Struktura práce – zvolené metody zpracování

Autorka se skutečně velice zdárně vypořádala se zvolenou tematikou, a to nejen proto, že je jí s ohledem na její praktické zkušenosti velice blízká. Právě proto, že měla autorka možnost osobně se účastnit jako stážistka některých procesů u obou jmenovaných soudů, je práce skutečně díle obohacujícím.

Za cíl si stanovila komplexně a komparativně zpracovat a zvážit existující možnosti přístupu jednotlivce ke každému ze dvou hlavních evropských soudů a porovnat procesní podmínky individuálních podání ve světle srovnání individuální stížnosti k ESLP a žaloby na neplatnost k SDEU. Aspekty přístupu jednotlivce k mezinárodní ochraně tak, aby čtenář dostal ucelený soubor poznatků dané problematiky, je zvolen velmi dobře, strukturovaně, přehledně a čtivě a zejména přesvědčivě díky celé řadě kritických vhledů do zkoumané problematiky. Častá srovnání právní úpravy svědčí o velkých znalostech autorky v této oblasti.

Práce je rozdělena do devíti částí s řadou subkapitol. Co hodnotím velmi pozitivně je celá škála dílčích shrnutí (např. podkapitola 2.6, 3.8, 4.4.), která svazují práci do jednoho přehledného celku. Všechna dílčí shrnutí jsou vždy jakousi ouverturou k syntetizujícím závěrům, který obsahuje věcné vyvrcholení a skutečně výstižné shrnutí výzkumného záměru. Dvě podstatné části práce, kterými jsou pojednání o ESLP a SDEU včetně jejich aktuální judikatury k otázkám procesních podmínek pro přístup k soudu ze strany jednotlivce, jsou tak srdcem práce, které je opředeno tepenným systémem aktuálních tendencí obou soudů ve světle „otevření se, nebo naopak uzavření se“ vůči jednotlivci. Jistě, že jednou z cest je transfer odpovědnosti na národní soudy (viz str. 158 a násl.) zejména za situace kdy téměř ke všem jednotlivým právům (platí pro EÚLP) již existuje nějaké rozhodnutí. Nesmí to však znamenat, jak upozorňuje autorka, rezignaci a *denegatio iustitiae*.

Z formálního hlediska působí práce uceleně a přehledně, přičemž řazení do jednotlivých kapitol nepostrádá logiku. Práce o rozsahu 233 stran se skládá z úvodu, čtyř základních kapitol a závěru a dále bibliografie, anotace a klíčových slov. Práce je logicky strukturovaná, obecně srozumitelná i zajímavě napsaná. Může se stát předmětem zájmu odborné veřejnosti i osob, kteří se chtějí s danou problematikou seznámit.

IV. Metody zpracování textu

Autorka sama velmi precizně vymezuje metody práce na straně 13 a násl. svého díla. Čtenáře tak neochudila ani o převažující metodu komparace, dále syntézy či analýzy (zejména pokud jde o relevantní judikaturu). Práce je k potěšení oponentky nikoli deskriptivní.

Se všemi metodami a metodologickými postupy pracuje autorka korektně a uměřeně. Proto jsou i výstupy její práce nikoli banální, ale věcně zaujetí hodné.

V. Připomínky k textu

Oponentka nemá zásadních připomínek k textu práce. Doporučuje pojmově opravit jen kapitoly 2.5.3 a 2.5.4.

VI. Jazyková a grafická úroveň práce

Rovněž terminologické vymezení tématu, kdy autorka respektuje autonomní pojmosloví každé ze dvou mezinárodních úprav, a dokonce si všímá i odlišného pojmenování „lidská práva“ (pro EÚLP) a „základní práva“ (pro SFEU a SEU), byť se konceptuálně jedná o totéž (vzhledem k čl. 6 SEU), svědčí o jejím pečlivém pojetí a má své opodstatnění, které navíc autorka v úvodu práce a následně v podkapitole 1.2 podrobně vysvětluje.

Jazyková a grafická úroveň práce (bez grafických příloh, přesto se statistickými grafy v textu např. str. 27) je zcela vyhovující.

VII. Otázky k obhajobě

Jaký je osobní názor autorky na možnost znovuzřízení Evropské komise pro lidská práva, která by projednávala příslušnost stížností zaslaných jednotlivci, zjišťovala skutečnosti a případně se pokusila o smírné řešení sporu, za situace existujícího přetížení samotného Evropského soudu pro lidská práva? Bylo by možno touto cestou řešit deficit legitimacy tzv. greffe ?

VIII. Závěry

V závěru konstatuji, že se autorka zdařile vypořádala s vybraným tématem. Prokázala schopnost teoretického uvažování i schopnosti analytické, především komparační, a to nikoli povrchně.

Práce splňuje po formální i obsahové stránce náležitosti disertační práce. Za hlavní klad považuji rozsáhlou schopnost předkládat vlastní závěry, které vychází z podrobné znalosti problematiky. Práce je nejenom rozsáhlá, ale také obsahově logická, přičemž autorka při analýze jednotlivých institutů je schopna dojít k zobecňujícím závěrům.

Práci JUDr. Kateřiny Štěpánové hodnotím jako vysoce kvalifikované odborné dílo, které je svým obsahem a zpracováním, především však jejími kriticky analytický komentáři velmi významným přínosem zejména pro odbornou veřejnost, která se dlouhodobě věnuje hlavně lidskoprávní dimenzi spojené Evropy.

Autorce se bez dalšího podařilo zadáný cíl splnit a práce je tak na velmi vysoké literární a odborné úrovni.

Předloženou disertační práci doporučuji k její obhajobě před příslušnou komisí pro obhajobu disertačních prací.

V Plzni dne 8. 6.2018

doc. JUDr. Monika Forejťová, Ph.D., v. r.

oponentka práce